

čeni, ko požar ugasne, pri sedajnem svetovnem požaru pa se moramo s povzročeno škodo baviti že sedaj in si v številnih predočiti, kako ogromne so poleg nadomestnih izgub na človeških življenjih in idealnih dobrinah materialne izgube te vojne. Pri preračunavanju dozdajnih stroškov nam služijo kot pripomočki dozdajna vojna posojila raznih držav ter izjave vlad glede obsega vojnih stroškov. Iz vsega tega se da sklepati, da se je potrosilo v 30 vojnih mesecih prilično 300 milijard mark. Ogromnost in vrednost te vsote težko pojмимо, zakaj računanje s takimi številkami je bilo pred vojno privilegij nekaterih finančnikov in poklicnih matematikov, in samo ti ljudje so popolnoma pojmlili obseg takih števil. V vojni pa so tudi široke mase dobile vsaj mali pojem o vsebini in veličini ene milijarde. Gotovo je, da beseda »milijarda« še nikdar ni bila tako pogosto izgovorjena tudi v nižjih stajih, nego v sedajni vojni, in brez dvoma je, da je izginil ob enem tudi »rešpekt« pred milijardo. Morda se ta rešpekt zopet nekoliko povzdigne, če objavimo sledeče primere: 1 milijarda je 1000 milijonov, torej znašajo dozdajni vojni dolgovi 300.000 milijonov = 300.000.000.000 mark. Lažje bomo to število razumeli, če preračunamo vojne stroške na manjšo dobo. V enem mesecu znašajo vojni stroški 10 milijard mark, na dan 333½ miliona mark. Večina teh stroškov odpade na naše sovražnike (dve tretjini), in le ena tretjina na centralne sile. Centralne sile so torej imele do sledj v 30 mesecih vojne 100 milijard vojnih stroškov.

Ogromnost dozdajnih stroškov nam bo še jasnejša, če jih primerjamo s stroški prejšnjih vojn. Ko je leta 1871. Francoska imela plačati Nemčiji vojno odškodnino 5 milijard frankov, svet ni mogel pojmiti, ali se bo taka vsota sploh mogla dobiti. Kako majhna se nam zdi danes ta vsota! Zakaj ž njo bi se danes pokrili komaj stroški 12 dni svetovne vojne.

Primerjanje s stroški prejšnjih vojn nam še bolj jasno pokaže, da moramo danes računati s popolnoma drugimi pojmi nego poprej. Nemško-francoska vojna je n. pr. trajala do premirja 245 dni. Čisti vojni stroški na obeh straneh (ne vračunši podpore, rente itd.) so znašali skupno 3 milijarde mark, t. j. toliko, kolikor se danes porabi v 9 dneh. V burski vojni, ki je trajala 963 dni, so znašali vojni stroški Angleške 4 tretjine milijarde mark, t. j. prilično toliko, kakor danes vojni stroški za 13 dni. Samo Angleška porabi danes v enem mesecu prilično toliko, kakor v celji burski vojni, ki je trajala 2¼ leta. Za rusko-japonsko vojno, ki je trajala 550 dni, so izračunani čisti vojni stroški Rusije na 2:87 milijarde mark, na japonski strani 2:42 milijarde mark, torej skupno na 5:29 milijarde mark, toliko, kakor današnja svetovna vojna požre v 16 dneh. Iz vsega tega je razvidno, da se je vojevanje tekom časa silno podražilo.

Nadaljne merilo za orjaški obseg dozdajnih v svetovni vojni nastalih vojnih bremen nam daje narodno premoženje posameznih držav. Cenitve nemškega imetja (zemljišča, hiše, tovarne, prometne naprave, rudniki, inozemski vrednostni papirji itd.) se gibljejo med 330 do 390 milijard mark. Angleško narodno imetje brez kolonij je z uradnega mesta bilo označeno s 330 milijardami, francosko se računa na 200 do 360 milijard mark. Z drugimi besedami: svetovna vojna je že požrla znesek, ki je dosegel višino narodnega imetja Nemčije oziroma Anglije (brez kolonij) ter prekoračil narodno imetje Francoske. Vojna pa še ni končana, boj traja naprej, stroški rastejo in obenem raste zadolževanje. Do katere orjaške višine bo vsota končno narasla? Ljudska pamet tega danes ne more niti slutiti!

Po »G. P.«

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA »RDEČI KRIŽ« IN DRUGE VOJNO-POMOŽNE SVRHE.

Anton Kuhar, učitelj v Trbovljah nabral na glasbenem večeru, 63 K; L. Jelenc, učitelj v Ljubljani, 4 K; Ivan Pollak, nadučitelj v Št. Vidu pri Zatičini, 4 K; Jos. Brinar, ravnatelj meščanske šole v Postojni, 10 K; Franc Lavtižar, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani, 10 K; prebitek predstave šolske mladine pod vodstvom učiteljskega v Zalni pri Višnji gori, 156 K; skupaj 247 K.

V zadnji številki izkazanih K 270.573.78
Danes izkazanih 247.—

Doslej nabranih K 270.820.78

SREDNJE ŠOLE.

Učiteljski zbor c. kr. višje realke v Idriji mesečni prispevek 23 K 09 vin.; dr. Levičnik, c. kr. gimn. profesor v Ljublja-

ni, 20 K; dr. Josip Marinko, c. kr. gimn. prof. v p. v Mavčičah, 20 K; Rudolf Groselj, c. kr. profesor v Ljubljani, 10 K; J. Malner, c. kr. prof. v Kranju, 10 K; skupaj 83 K 09 vin.

Doslej izkazanih K 46.817.98
Danes izkazanih 83.09
Skupaj K 46.901.07

DENARNI USPEH DELA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v »Učit. Tovarišu«:
Za »Rdeči križ« itd. K 270.820.78
III. vojno posojilo 278.848.69
IV. vojno posojilo 2.761.038.—
V. vojno posojilo 7.446.257.—
Srednje šole 46.901.07
Končna vsota K 10.803.865.54

God cesarice Zite.

Danes teden dne 27. aprila t. l. je bil vesel in pomenljiv praznik za našo šolsko mladino. Ta dan je praznovala naša miljena cesarica Zita prvič svoj god, kar jo diči cesarska krona. Od vseh strani naše slovenske zemlje prihajajo poročila, s kolikim navdušenjem je praznovala naša šolska mladina s svojim učiteljsvom ta veseli patriotski praznik. Po slovesni cerkveni službi božji se je zbrala mladina v šolskih prostorih, ki so bili v ta namen z zelenjem lepo okrašeni. Tu se je vršila šolska slavnost. Z velikim navdušenjem je prepevala mladina razne patriotske pesmi in deklamovala navdušujoče sestavke, vmes so pa sledili govori, v katerih se je mladini pojasnjeval pomen današnjega slavja. Slavnost je zaključila »Cesarska pesem«, od katere se je po preteku 18 let zopet pela peta kitica. Z gromovitimi živio-klici presvetli cesarici so sklenili lepo uspele prireditve. Iz mehkih src nedolžne mladine so kipeči proti nebu vzdikali: Bog ohrani, Bog blagoslovi našo vladarico, milo cesarico Zito! V znak veselega dne so vihrale s šolskih poslopj cesarske in narodne zastave.

Učiteljska društva in vojna.

Za našo organizacijo so nastopili težki, žalostni časi. Mnogo Zavezinega učiteljsva je vpoklicanega ter opravlja ali v zaledju ali na fronti v strelskih jarkih vojno službo. Vrši se prebiranje in tako se množi tudi število učiteljev vojakov. V nekaterih učiteljskih društvih je več nego polovica društvnikov pod orožjem, med temi marsikateri član društvenega odbora. Vpoklicane učitelje nadmeščajo učiteljice, a te ne pristopajo društvom, ker so v okraju samo od danes do jutri, ali pa tudi iz kakega drugega vzroka. Najljubše se godi učiteljski organizaciji na Goriškem. Učiteljsko društvo za goriško okolico, najmočnejše Zavezino društvo s približno 100 člani, je razkropljeno na vse strani. Hudo se godi tudi tolimskemu in sežanskemu učiteljskemu društvu. Gotovo pa je v interesu mobiliziranih učiteljev, kakor tudi v interesu organizacije, da se učitelji vojaki ne izbrisajo iz društva in ostanejo še dalje člani organizacije. Večina učiteljskih društev nima premoženja, zato se mora plačevati članarina, tudi odlog se ne more dovoliti. Nekatera društva puste vse vnevar: ne brigajo se za člane, ki so ostali doma, ne za one, ki nosijo vojaško suknjo. Vse delo je prenelialo. Kako naj se temu odpomo- re? Na delo, mjno delo morajo vsaj oni društveniki, ki so ostali doma. Ti morajo vsaj deloma oživiti društveno življenje in skrbeti za to, da ostanejo tudi učitelji vojaki zvesti svojemu društvu. Vprašanje je, kdo naj plačuje za nje društvene prispevke, ako nima društvo nikakršnega premoženja. Nvpoklicani učitelji so po večini družinski očetje, ki trpe pomanjkanje na vsem in stradajo sami in njih rodovine. Seveda bi bilo prav lepo in kolegialno, ko bi mogli društveniki, ki so ostali doma vsaj v tem pogledu pomagati svojim hrabrim tovarišem. Toda vsota bi se podvojila, potrojila in to bi bilo za večino občutna žrtev, in to tem občutnejša, ker ne vemo, koliko časa bodo trajale te razmere. Nikakor se pa ne smejo mobilizirani učitelji izbrisati iz društva.

Majhnim društvom in onim, ki nimajo premoženja, svetujemo, da naj oprostite članarino one vpoklicane tovariše, ki so jim ustavili plačo, a iz društva naj jih ne izbrisajo, ako so bili društveni člani pred vpoklicem. Oni učitelji pa, ki niso na bojnem polju in dobivajo svojo polno plačo, naj redno plačujejo članarino. Oni učitelji vojaki pa, ki so na bojnem polju, naj jih društvo oprostí plačevanja članarine, ali

pa dovoli odlog, da plačajo zaostanke po vojni. Nihče naj se pa ne izbrše iz društvenega imenika. Zato naj nvpoklicani učitelji vestno in z vso natančnostjo izpolnujejo dolžnosti napram svoji organizaciji tudi v slučaju, da bi se zahtevala od njih večja požrtvovalnost, kajti vojna je, in v teh težkih in resnih časih mora biti vsakdo pripravljen, da po možnosti podpira stanovski organizacijo in s tem posreduje svoje hrabro boreče s tovariše. Zvestoba za zvesto mora biti naše geslo. Združimo se tesno in vstrajajmo, da pridejo lepši in veselejši dnevi. Kdor je zvest svoji stanovski organizaciji, živi v prijetni zavesti, da koristi sebi, svojemu sobratu, občemu napredku in da bo prejel za to svojo zvestobo zasluženno plačilo.

Naše organizacije tudi ne smejo pozabiti članov, ki so ostali v zaledju. Tudi te tarejo in stiskajo huđe nadloge. Za nersramno visoke in sto in stokrat pretirane cene ne dobe najpotrebnejših živil in ne kuriva. Staro obleko in obnavalo so ponosili in strgali, nove ne dobe, pa tudi kupiti ne morejo. Tu naj poseže vmes organizacija in marsikaj bi se dalo doseči. V tem pogledu naj nam bodo v zled uradniške in druge slične organizacije. Te so v stiku z aprovizacijskimi odbori in drugimi korporacijami ter izposlujejo, da člani sploh dobe življenske potrebščine, pa tudi cenejše in boljše. Pri nas se za to nihče ne gane. Ne znali bi imenovati društva, ki bi bilo storilo le en korak in napisalo le eno črko v ta namen. Brez navdila in pravega cilja tavajo člani temni bodočnosti nasproti. Za to na noge, društveni odbori! Ne držite rok križem in po- brigajte se tudi za svoje člane. Stopite v stik z aprovizacijskimi odbori, potrkajte pri deželnih odborih in drugih tozadevnih korporacijah. Če skrbe za manj potrebne, morajo slušati tudi vas. Saj ne prosite za se, temveč za ves stan. Če ne poskusite in ne storite vsega, kar je tu sploh storiti mogoče, bodemo v prihodnji zimi sedeli v mrzli, ne razsvetljeni sobi in stopali v malo dostojni opravi pred šolsko mladino, če bo sploh še toliko fizične moči v nas. D.

Naše učiteljsvo v sedanjí vojni.

Zadnjič smo kratko načrtali delovanje in trpljenje našega vrliga ženstva v tej strašni svetovni žaloigri. Ne bodimo preskromni in obrnimo pogled tudi malo na se. Učitelj prednjači, bodri in junači v orjaškem boju za domovino tako pred sovražnikom v bojni črti kakor tudi doma. Saj so to njegovo domovinsko vrlino in sposobnost opetovano pripoznali tudi najvišji krogi. »Klanjamo se orjaskemu delu avstrijskega učiteljsva in zagotovo mu, da mu postavimo nemiljiv spomenik v dvorih slave ob tej svetovni vojni!« — zaklicala sta vojni in domobranski minister po širni domovini. Upamo, da bo ta spomenik doma izraz hvaležnosti in — da bodemo z njim zadovoljni. »Zgodovina odpira grobe in budi mrtve, vlagaje jim življenje v srce in besede v usta.« Dobro bode našim stanovskim potomcem, ko bodo — zroč v grozotno preteklost bolesti in gorja — zamogli ob potrebi polagati besede takega priznanja v usta vojnih ministrov največjega časa. Saj pa tudi ni stanu, ki bi v tej grozoti tako uspešno in vsestransko deloval kakor učiteljski stan. Ne bojimo se odkrito povedati, da bi bilo domovini brez učiteljsva pač težko mogoče prebiti to strašno dobo. Ta zavest nas drži pokonci. Od župana do okrajnega glavarja, od dninarja do največjega posestnika, vse se zateka k učitelju in trka ob njegove duri za pomoč v tej in oni zadevi. Poleg tega pa mora še vršiti dolžnosti svojega zvanja v teh težkih časih in neznosnih razmerah. Ni se čuditi, da tudi doma padajo vojne žrtve, med učiteljsvom, da ta in oni omaga. Zadnje dni meseca marca t. l. je podlegel razmeram tovariš Pavlin, nadučitelj v Št. Jurju v Slov. gorah. Hodil je po naročilu c. kr. okr. glavarstva rekvirirat žito, pa se je prehladil ter se vlegel v hladni — grob. Toda ne obupavajmo in pogumno naprej za blagor domovine. »Ljubil sem, ljubim in bodem ljubil domovino!« — je vzdiknil Belizar, ko so mu povedali, da se vse strehe v Carigradu svetijo v solnčnih žarkih, dasi mu je bilo nevaležno mesto vzelo ljubo luč. Tako tudi mi kličemo svoji ljubi domovini, z njo radi delimo trpljenje in bridkost, veselje in radost. Bog daj, da bi kmalo vsa Avstrija zablščala v žarkih srečnega mira — in z njo v sreči tudi naša ožja slovenska domovina. Iz Jarenine.

Učiteljsvo in njega vojna služba.

(Za vse učitelje v starosti od 18—50 let.)

Učiteljsvo ljudskih in meščanskih šol po vseh slovenskih pokrajinah, v kolikor je pod črnovojniško dolžnostjo, oz. v kolikor je v vojaški zvezi, je posvečalo gotovo največjo pozornost vsem določbam, ki se tičejo njegovega razmerja do vojaške oblasti in je v splošnem seznanjeno s pravicami in dolžnostmi, ki izvirajo iz tega razmerja. Je pa še nekaj okolnosti, ki puščajo posameznika v dvomih in ker je zelo težko pridobiti si prave in zanesljive informacije, zagrešajo tudi nepravilne razlage, ki imajo neprijetne posledice. Zato hočemo na kratko podati nekatera pojasnila, tičočna se slučajev, v katerih učiteljsvo najbolj pogosto išče informacij. Ta pojasnila morda razložo mnogim tovarišem to, kar smatrajo za posebne in posamezne izjeme glede lastne osebe in jih opozore na to, kaj je treba storiti, če je bilo prej vsled neinformiranosti kaj zagrešenega.

I.

Učiteljsvo, njega vojaška služba in oprostitev od nje v miru.

Po § 32. prejšnjega bramb. zak. je imelo učiteljsvo ljudskih in meščanskih šol ugodnost, da je bilo v slučaju potrditve za vojaško dolžnost uvrščeno v rezervno in podvrženo le 8 tedenskem vežbanju in to vedno v času počitnic po 4 tedne in potem klicano k tozadevnim 13 dnevnim do 4 tedenskim orožnim vajam. Šele po bramb. zakonu z l. 1912 so učitelji v slučaju potrditve dolžni nastopiti vojaško službo kot enoletni prostovoljci in so po izvežbanju in po tozadevnem izpitu imenovani za rezervne častnike, oz. častniške aspirante. Po 12 letni službi v rezervi (pri moštvu) prestopajo učitelji v črno vojsko. Po določbah o črnovojniški organizaciji more biti učiteljsvo že v miru oproščeno od aktivne službe v črni vojski (v slučaju sklicanja črne vojske), in to z ozirom na njegovo neobhodnost na službenem mestu. Iz tega vzroka so morali okrajni šolski sveti v miru vsako leto v gotovi dobi predlagati pri deželnem šolskem svetu učitelje črnovojnike, ki naj se oprostite in jih je odstopal pristojnim armadnim poveljstvom. Vojaška armadna poveljstva so oproščala del predlaganih učiteljev na dobo 1 leta, od l. 1912 trajno (t. j. na daljšo dobo) od izvrševanja aktivne službe v črni vojski. Kaka skrb se je posvečala v miru temu vprašanju, se je najlepše spoznalo pri izbruhu vojne. V nekaterih okrajih je bila cela vrsta učiteljev od aktivne službe v črni vojski odpuščena, v drugih (veliki večini) okrajih sploh ni bilo niti enega učitelja oproščene. To je imelo seveda za posledico, da je v teh okrajih takoj po izbruhu vojne pri vpoklicu črne vojske nastalo pomanjkanje moškega učiteljsva in da je bila vsled večjega ukrčenja v šolstvu ogrožena tudi vzgoja mladine. Tudi je bilo precej učiteljev, ki bodisi niso vedeli, da so oproščeni od izvrševanja aktivne službe v črni vojski, ali pa niso posvečali temu vprašanju pozornosti in so nastopili službo. Nekateri izmed njih so bili na podlagi intervencije svojih c. kr. okrajnih glavarstev odpuščeni, drugi pa so ostali v aktivni službi. Ti učitelji, ki so ostali v aktivni službi, tudi če so bili pozneje na podlagi superarbitračnega postopanja odpuščeni, se ne morejo smatrati za oproščene, ker njihovo oproščanje je bilo dvignjeno. Za oproščene je mogoče smatrati le te od njih, ki so bili na novo izreklamirani in od vojaških poveljstev na novo oproščeni od izvrševanja aktivne službe za čas ali za izvalo, toda ni mogoče za oproščene smatrati teh, ki so bili samo na dopust poslani, če tudi bi jim bilo to dovoljenje dana pri superarbitračnem postopanju. (Oproščene je izraženo z besedo »enthoben«, dopust z »beurlaubt«). Ti, ki so na dopustu, so vedno v aktivni službi in njih vpoklic se ravna po potrebi po vojaških razlogih. Če so v šolski službi tudi neobhodno potrebni, jih iz razloga neobhodnosti okrajni šolski sveti ne morejo izreklamirati.

II.

Učiteljsvo in njih oprostitev od aktivne vojaške službe v času vojne.

V določbah o organizaciji črne vojske se misli tudi na to, da bi moglo biti učiteljsvo tudi za časa vojne iz razloga neobhodnosti oproščeno od aktivne službe. Mobilizacija in klicanje črne vojske v l. 1914 sta silno zredčila vrste moškega učiteljsva in v nekaterih okrajih ni bilo mogoče iz teh vzrokov niti v omejeni meri začeti na vseh šolah s podukom. Zato so

Šolski uradi na podlagi ministerialnih naredb izdali odredbe, ki jih v mirni dobi ni bilo, namreč za združitev razredov, reduciranje razredov, vpoklic upokojencev, nameščanje učitelje tudi v viših stopinjah, prestavljanje učiteljev iz službenih ozirov na druge šole in na druga mesta itd. Vse te odredbe so bile potrebne, da se je vzdržalo šolstvo in vzgoja mladine, seveda v nepopolnem obsegu. Ko pa je bil pri prvih prebiranjih črnovojnikov (črnovojnikov I. poziva) večji del ostalega moškega učiteljsva poklican pod orožje, je nastala potreba, da bi bili vsaj ostali učitelji puščeni v šolski službi. To potrebo je spoznalo tudi naučno ministrstvo, ki je polagalo veliko važnost na to, da bi se nadaljno omejevanje šolstva preprečilo. To je bil glavni razlog, da so mogli šolski uradi vlagati prošnje za oproščanje učiteljev od aktivne vojaške službe, če tudi so bili za njo sposobni spoznani. Prvo oproščanje učiteljev od aktivne črnovojniške službe v dobi vojne je nastalo, ko so se v l. 1915 vršila prva prebiranja II. črnovojniškega vpoklica (43—50) in to najprej onih, ki so bili prej vojaki, pozneje pa tudi teh, ki niso bili prej vojaki. Potreba ohraniti šolstvo in absolutno pomanjkanje moškega učiteljsva sta bila razloga, da so se predlagala oproščanja vseh v tej dobi za sposobne spoznanih učiteljev. Te razloge so priznali tudi pristojni vojaški uradi in učitelji, ki so bili na novo za sposobne spoznani (od 43—50 let) so bili z malimi izjemami od aktivne vojaške službe oproščeni.

V tej dobi se je skazalo, da nekateri izmed vojaških pripadnikov niso sposobni za službo z orožjem in so jih bili delili v manj sposobne (za straže t. j. črka B, ali za pomožno službo t. j. črka C.) Podobne razmere so bile tudi med učitelji, ki so vršili aktivno vojaško službo. Zato je zahtevala vojaška uprava od deželnihih uradov, da bi bili manj sposobni pripadniki posameznih stanov izreklamirani in nadomeščeni z dosedaj oproščenimi posamezniki, s čimer se je imelo prospeti vojnim namenom, toda ob enem v posameznih oklicih ni bilo potreba skrčevati stanja pripadnikov, v kolikor jih je bilo potreba za izvrševanje službe. V posameznih stanovih so bili torej že l. 1915 na tem temelju izreklamirani manj sposobni (v vojni službi) posamezniki in nadomeščeni mož za moža z dosedaj oproščenimi pripadniki stanu. V šolstvu so pogoste izpremembe oseb vedno v škodo in na to se je v tem bolj opozarjalo, čim so postale razmere tekom drugega leta vojne vedno težavnejše. Zato tudi zahtevana prememba učiteljev ni bila takoj izvedena, temveč se je v sporazumu z šolskimi uradi ukrenilo, da bi oproščeni učitelji ostali na svojih mestih in pri tem vgotovljena njihova vojaška sposobnost. In tako je prišlo do prezentacij oproščenih učiteljev šele v marcu in aprilu 1916. Ker so bili to skoro povsem starejši učitelji (največ 43—50 let) in torej v šolstvu skušeni in zaposleni v vseh pomožnih akcijah, so dovolili vojaški uradi, da je bil nastop učiteljev, ki so bili spoznani za sposobne za frontarno službo, odložen ali do določene počitnice ali na počitnice l. 1916. Ker bi bilo vsled njihovega odhoda šolstvo še bolj ogroženo v svojem obstoju, je bilo vpoklicanih le toliko za frontarno službo sposobnih učiteljev, kolikor jih je mogla nadomestiti vojaška uprava iz manj sposobnih (črka B in C.) To je bila tako zvana zamenja. Toda po nastopu učiteljev sposobnih za frontarno službo se je pokazalo da so bili nekateri od njih po novi prezentaciji klasificirani kot manj sposobni. Te so vojaške uprave ali same odpustile, ali pa so jih šolski sveti izreklamirali. Za nadomestilo za vsakega takega učitelja so zopet poklicali učitelja, ki je bil odpuščeni pri zamenji, ali pa, ki je bil dosedaj sploh oproščen. To postopanje je ohranjeno do danes in nima nič skupnega z novim oproščevanjem učiteljev pri novih črnovojniških prebiranjih. Treba je pa razločevati, kdo od učiteljev, ki so ga bili »v zamenjo« poslali v šolsko službo, je oproščen, kdo na dopustu. Ti, ki so jih vojaški uradi »v zamenjo« poslali k izvrševanju šolske službe z izrecnim pristavkom, so oproščeni (enthoben); ti pa, ki so jih kot manj sposobne izreklamirali šolski uradi, so oproščeni (za te je bilo dano nadomestilo iz drugih oproščenih). Nekateri so bili spoznani za manj sposobne, in predlagani za superarbitracijo in te so začasno poslali v izvrševanje šolske službe. Ti ne spadajo med oproščene, ker imajo samo dopust (beurlaubt) in jih morejo vojaške uprave po potrebi zopet vpoklicati, če se ni končano o njih superarbitračno postopanje in še ni odločeno, da bodo odpuščeni (entlassen). Da bi bili ti učitelji oproščeni, bi jih morali šolski uradi iz razloga neobходимosti izreklamirati. — Ti, s katerimi je bilo superarbitračno postopanje končano in so bili odpuščeni kot ne-sposobni, tudi niso oproščeni, ker niso več v vojnem razmerju. Ti so dolžni priti na prebiranja. Če bi bili pri črnovojniških pregledovanjih spoznani za sposobne in potrjeni, tedaj bi jih morali šolski sveti nanovo izreklamirati. Sklicevanje na prejšnjo oprostitev so vojaški uradi upoštevali le v nekaterih slučajih, v drugih pa ne.

Iz navedenega je razvidno, da se oproščajo učitelji le vsled neobходимosti v šolski službi in da vsi drugi razlogi ne prihajajo v poštev. Izjema je le priporočilo nadzornikov nadaljevalnih obrtnih šol pri učiteljih, ki na teh šolah uče in so neobhimni potrebni. Učitelji se oproščajo tudi kot predsedniki žetvenih komisij, a provizorijskih uradov in zavodov in to potom političnih uradov, toda so se pri tem prigrasili tudi k izvrševanju šolske službe in jih vodijo šolski uradi v evidenci oproščenih od aktivne službe. V kolikor pa poučujejo, imajo od šolskih uradov dopust. Oproščanje učiteljev iz drugih razlogov in posebno takrat, če ne poučujejo, je nedopustno. Tako so bili učitelji v gotovih slučajih suspendirani od šolske oblasti, ker so bili na prošnjo svojih sorodnikov izreklamirani za upravo gospodarstev, za gospodarska dela in se po svojem oproščanju niso prigrasili k šolski službi, ne da bi imeli od šolskih uradov dopust v svrhu gospodarskih del. V vojni dobi je brez ugovora obdelovanje zemlje in zagotovitev letine zelo važen činitelj. To dejstvo gotovo priznavajo šolski uradi in ne odbijejo potrebnega dopusta temu, kdor je oproščen ali na dopustu v svrhu izvrševanja šolskih del. S tem pomagajo k zagotovitvi hrane prebivalstvu, oz. mu omogočijo izvrševanje šolske službe v drugem kraju.

III.

Postopanje pri oproščanju učiteljsva od aktivne vojaške službe.

Često smo že opozarjali na to, kako je treba postopati, da se doseže oprostitev učiteljev od aktivne vojaške službe. Kompetentni za vlaganje prošnje za oproščanje učiteljev so c. kr. okrajni šolski sveti, ker njihova dolžnost je, da skrbijo za potrebno število učiteljsva v miru in vojni. Tozadevne predloge vlagajo c. kr. okrajni šolski sveti na c. kr. deželni šolski svet, ki pripiše k predlogu svoje mnenje in ga izroči poklicanemu armadnemu poveljstvu. V predlogih za oprostitev je treba navajati, če ta, glede katerega se predlaga oprostitev, vrši vojaško službo, ali če je bil pri črnovojniškem prebiranju spoznan za sposobnega za aktivno črnovojniško službo in bo šele vpoklican. V prvem slučaju je treba zopet razločevati, če je bil ta, čigar oprostitev se predlaga, vpoklican pri mobilizaciji, pri sklicanju črne vojske, oz. če je bil vpoklican pri t. z. zamenji v l. 1916 (nekateri učitelji so bili vpoklicani v zamenjo tudi v januarju leta 1917.) V vsakem slučaju so bili v zamenjo vpoklicani učitelji, spoznani pri prezentacijah v mesecu marcu in aprilu 1916 in označeni s črko A, t. j. klasificirani za sposobne za vojno službo z orožjem (frontdiensttauglich.) Glavni pogoj za izreklamiranje učiteljev, ki služijo, je, da so manj sposobni (v vojaški službi.) C. kr. okrajni šolski svet si izprosi od pristojnega vojaškega oddelka izkaz o tej klasifikaciji in ga priloži k predlogu za oprostitev. Brez teh izkazov je predlog brezuspešen. Pri reklamaciji onih, ki še niso nastopili, temveč so bili šele pri črnovojniških prebiranjih spoznani za sposobne za aktivno službo, seveda ni potreba teh izkazov. Reklamacije pa morajo biti vložene takoj po črnovojniških prebiranjih in ne šele po nastopu in po izkazani manj sposobnosti (vojaškega stališča.) O oprostitvi odloči pristojno armadno poveljstvo, ki obvesti šolske urade, ki naznanijo to oproščenu, in dopolnilnemu poveljstvu. To napravi daljše korake, da se izvedejo potrebne odredbe z vojaškega stališča.

Drugačno postopanje pri predlogih za oproščanje učiteljev je nepravilen. V začetku vojne so nekateri c. kr. okrajni ali krajni šolski sveti vlagali predloge direktno na armadno poveljstvo, oz. ministrstvu. Tudi za slučaj, da so na ta način podeljevana oproščanja stopila v veljavo, so bila pozneje z revizijo dvignjena. Tudi vlaganje predlogov direktno na pristojne vojaške oddelke ni dopustno. Ker so se vključili tena, da je zgoraj navedeno postopanje določeno v naredbi o organizaciji črne vojske, ponavljali slučaj drugačnega načina vlaganja prošnje za oproščanje učiteljsva, so izdali nekateri deželni šolski sveti cirkular o vlaganju prošnje za oproščanje, ki se glasi: »Množe se slučaj, da vlagajo šolski zavodi, občine, krajni šolski sveti prošnje za oproščanje učiteljskih oseb od vojaške službe direk-

tno vojaškim poveljstvom. Temeljem razpisa c. kr. ministrstva za uk in bogocastje z dne 13. marca 1917, št. 708, izdanega na željo domobranskega ministrstva, opozarjamo c. kr. okrajni šolski svet (ravnateljstvo), da se morajo prošnje za oproščanje vlagati le predpisanim službenim potom uradov opravičenim za predlaganja po predpisih o brambni organizaciji (pri učiteljsvu ljudskih in meščanskih šol potom okrajnega šolskega sveta, pri drugih učiteljskih osebah, zavodov, ki so podrejeni šolskim uradom, potom deželnega šolskega sveta.)

V slučajih, kjer je doba med črnovojniškimi prebiranjimi in nastopom službe kratka, tako da prošnje za oproščanje ne morejo biti rešene, je treba potrebno ukreniti, da bi mogel učitelj, za katerega je predlog vložen, čakati na rešitev prošnje v kraju svojega poslovanja. Če se bliža doba nastopa vojaške službe, prošnja za oproščanje pa še ni rešena, pošlje c. kr. okrajni šolski svet c. kr. deželnemu šolskemu svetu v potrdilo posebne »izkaze« v treh izvodih. Deželni šolski svet pošlje potrjene »izkaze« v 1 izvodu okrajnemu šolskemu svetu, da ga odda učitelju, za katerega je bil vložen predlog za oproščanje, drugi in tretji izvod pa pošlje pristojnim vojaškim uradom. Če dobi učitelj, za katerega je bil predlog za oproščanje podan, ta izkaz, tedaj more čakati na rešitev prošnje na svojem mestu; drugače je dolžan nastopiti vojaško službo.

IV.

Evidenca oproščenih učiteljev.

Dne 5. januarja 1917. je bil izdan razglas o priglasevanju oproščenih. Ta razglas je bil dopolnjen z drugim, izdanim dne 15. aprila 1917. V obeh razglasih gre za kontrolo in revizijo oproščenih oseb, v kolikor se ne vrši kontrolo na poseben način.

V razglasu stoji izrecno: »Oproščene osebe spodaj navedenih skupin, katerih kontrolo se vrši na poseben način, so izvzete iz dolžnosti prijavljati se pri občini: 1. uslužbenci — vstevši delavci in osebe na dnevno mezdo nastavljeni — dvora, države in dežel —«. Sočasno z razglasom so bile dane političnim uradom navodila, ki razlagajo vsebino posameznih odstavkov razgasa. Iz razglasov samih in tudi iz navodil se ni dalo sigurno soditi o tem, če se mora učiteljsvo ljudskih in meščanskih šol zglasiti k popisovanju oproščenih ali ne. O oproščenu učiteljsvu se vodi podobna kontrola in sicer pri okrajnih in pri deželnem šolskem svetu, toda v navodilih se ne govori o sodelovanju imenovanih šolskih uradov po končanem popisu zglasenih oseb. Ker ima oprostitev zglasitve za posledico zubo oproščanja, so izprosil nekateri deželni svetovalni in pomožni odbori na kompetentnih mestih pri deželnih predsedstvih in namestništvihih razlaga razgasa, ki se je glasila tako, da je učiteljsvo dolžno zglasiti se pri popisu oproščenih v občini. Učiteljsvu se ni bilo treba zglasovati le v tistih deželah, kjer ga smatrajo za dež. uradnike, na pr. na Nižje Avstrijskem, kjer ga namešča deželni odbor. Po tej razlagi je razposlal deželni svetovalni in pomožni odbor cirkular, ki je priporočal, da bi se učiteljsvo zglasovalo.

Pozneje je pa odločilo domobransko ministrstvo, da učiteljsvo ljudskih in meščanskih šol v nekaterih kronovinah ni obvezno, da bi se zglasovalo pri občini, ker se vodi o učiteljsvu tudi posebna kontrola pri šolskih uradih. Ker vsled pičlega časa ni bilo mogoče učiteljsva informirati s posebno okrožnico, so opozorili učiteljsvo na to odredbo v dnevnihih časopisih z dne 15. aprila 1917 s sledečim razglasom: Učiteljem ljudskih in meščanskih šol se ni potreba zglasiti pri popisu oproščenih od aktivne službe. Ta nova odredba slovi na razpisu c. kr. domobranskega ministrstva z dne 10. aprila 1917, št. 7874—XIV. Nekateri c. kr. deželni šolski sveti so razposlali v minulih dneh v smislu zgoraj navedene odredbe c. kr. domobranskega ministrstva c. kr. okrajnim šolskim svetom okrožnico z naročilom, da naj imajo ti v evidenci vse oproščene učitelje.

Ta odlok, ki je bil poslan vsem političnim uradom I. instance, sporoča c. kr. okrajnemu šolskemu svetu, da učitelji javnih ljudskih in meščanskih šol, ki so oproščeni črnovojniške službe, niso obvezni, da bi se zglasovali pri občinskih uradih. Dokler ne bodo izdani drugi predpisi glede kontrole njih oproščanja, se naroča c. kr. okraj. šolskemu svetu, da naj po dosedanji svoji dolžnosti vodi strogo kontrolo, kateri učitelji ondotelega okraja in do katerega časa so oproščeni vojaške službe.

Po tej okrožnici in namenu zglasovanja oproščenih gre v glavnem za kontrolo oproščenih v okolišu c. kr. okrajnih glavarstev, med tem ko se je prej vodila

po pristojnosti. Nadaljni ukrepi se razglašajo pozneje, ozir. jih bodo naznanili pristojni uradi tistim oproščencem, ki so podvrženi še posebni kontroli.

Katerega izmed učiteljsva je smatrati oproščenega, smo razložili že v prejšnjih odstavkih. Treba je k temu dodati le še to, da je za oproščene učitelje treba smatrati tudi one, ki so bili v mesecu marcu in aprilu 1916 klicani k posebnemu pregledovanju (prezentaciji), so jih spoznali za manj sposobne (črka B in C) in pustili še nadalje v šolski službi. Nepravilna je pa domneva, da so bili vsled spoznanja vojaške manjšosobnosti odpuščeni iz vojaške zveze. Omenjena pregledovanja so imela namen, ugotoviti stopinjo sposobnosti za vojaško službo, zato so nekateri poklicali k aktivni službi (one namreč, ki so bili klasificirani s črko A, v kolikor so mogli za nje dobiti nadomestilo), ostale pa so pustili v šolski službi kot oproščence od aktivne vojaške službe. Oproščanje je prenehalo le pri teh, ki so bili vpoklicani in je bilo obnovljeno pri njih v tem slučaju, če so bili z ukrepom vojaških uradov ali z reklamacijo šolskih uradov zopet oproščeni. Pri teh, ki so bili le na dopustu, oprostitev ni bila ponovljena.

A. V. O.

V prilog risanju v naših šolah in za narodno ornamentiko.

Pod tem naslovom je prinesel »Slov. Narod« jako zanimivo razpravo, ki se prav posebno tiče ljudskošolskega učiteljsva. Pisatelj sam apelira na učiteljsvo in ga vabi, ne samo vabi, za dolžnost mu nalaga, da sodeluje pri čuvanju narodne umetnosti. Članek slove:

Topovi bodo nehali besneti. — Mir bo na vidiku. Sklepal se bode na podlagi »svobodnega nacionalnega razvoja vseh narodov« — tako se nam jamči.

Tedaj se mora tudi pri nas razvijati vse, kar more kreptiti narodno individualnost: jezik, znanost, umetnost i. dr. — Literatura dobi nove hrane, znanosti, umetnosti bodo gradile nova ognjišča in umetnost nova svetišča. — Gledališča bodo tudi pri nas odslavila obrtna podjetja dobičkarje in služila bodo omiki naroda.

Vračali se bodo učitelji z bojišč v domovino in vprašali nas bodo, ali smo vredni pravic, ki so nam jih črtali naši hrabri vojaki z ostrim mečem in svojo krvjo v nebrojnih zmagovitih bitkah. — Povprašali nas bodo, ali smo pomagali doseči pogoje, pod katerimi se more razvijati naš narod svobodno, da ohrani sebe in svojo individualnost.

Učitelj ima v marsikaterem oziru priliko, ustreči tem zahtevam. Ne morem vseh naštevati, omeniti pa hočem eno nalogo, ki jo učiteljsvo lahko vrši v dosegu tu naznačenih ciljev, to je: čuvanje nar. umetnosti.

Že sedaj nam je vojna pokazala, kako narodi čuvajo s svojo narodno umetnostjo svojo individualnost. Baš učitelji, ki jih je vojska oddaljila od svojega doma, ki so videli med tujnimi narodi, kako ljubijo svojo domovino, prišli bodo domov s srcem, polnim ljubezni do vsega, kar jim nudi posebno značilnega domovina in kar dviga naše bistvo nad bistvo nekaterih drugih narodov. — In če so videli v tujni tujo umetnost, če se jim bo tožilo po njej, kjer je bila uničena po vojni, iskali bodo tembolj svojo domačo na svojem domu. — Srečni bodo, da bodo še našli v domovini nekaj narodne umetnosti.

Na naših narodnih tleh še klije obilo cvetja, ki pa je skrito v tajnem zatišju. Kakor vijolica pod pomladno travo. V gorski vasi, daleč od svetovnega prometa, je ohranil kmet še svojo nošo, svoj star hram, ki ga kiti naroden okrask. Na pohištvu, orodju, obleki, na spominkih, pi-ruih se nahaja obilo ornamentov ljudskega značaja, — in te je treba rešiti pogube. Učiteljsvo jih bode rado zbiralo, jih prerisavalo in osnovalo zbirko narodnih okraskov. — Čujemo, da se bavi odlični strokovnjak v risanju z nalogo, podati tako zbirko v izbranem delu javnosti. To bode prvi najlepši uspeh v našem zmislju. Učiteljsvo naj si vzame to delo v zgled, naj ga podpira duševno in gmotno in naj na tej podlagi snuje dalje ter tvori ornamente samostojno v narodnem duhu, vporabljač motive, bodisi zbrane v tej zbirki ali ogledane in preučene v hišah nepokvarjenega naroda.

Risarskemu pouku bode tu dana nova hrana in lepa prilika, da se razvija v sme-

*) Delo izide v nekaterih dneh.